

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה ולקחת מראשית כל פרי האדמה וגו' ושמת בטנא והלכת וגו' ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלהיך כי באתי אל הארץ וגו' ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלהיך ואמרת לפני ה' אלהיך ארמי אבד אבי וירד מצרימה וגו' וירעו אתנו המצרים ויענונו עלינו עבדה קשה ונצעק וגו' וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו וגו' ועתה הנה הבאת את ראשית פרי האדמה וגו'. כי תכלה לעשר וגו'. היום הזה ה' אלהיך מצוץ לעשות את החקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך¹. ראוי לשים לב בפרשה זו הרבה; א', מה טעם מצות בכורים, הגם כי כל המצות השמיעות² הם גזירת המלך על עבדיו - עם כל זאת נכון הדבר למצוא טעמים עליהם³. גם, מה טעם אמירת 'ארמי אבד אבי' במצוה זו יותר מבמצות סוכה או תפילין וציצית, וגם עליהם נאמר כי לולא ה' שקה לנו - בקש לבן לעקר את הכל ולא היו המצות מתקיימים כלל. גם מה ענין סמיכת ירידת מצרים ל'ארמי אבד אבי', הלא לא מפני לבן ירדו אבותינו למצרים⁴. גם, למה מזכירין יציאת מצרים אצל הבאת בכורים. גם על 'וירא את ענינו' דרשו חז"ל בהגדה - זו פרישות דרך ארץ, ואת עמלנו - אלו הבנים⁵, ואת לחצנו - זו הדחק, ולפי דרש זה בלתי מובן מהו ענינם להזכירם אצל הבכורים, וכל ענינים הללו שייכים בשוה אצל כל המצות להזכירם, כי יען אשר היינו משועבדים בקושי השיעבוד וה' ברחמיו הוציאנו מעבדות לחירות - על כן חובה עלינו לקיים מצותיו, ומה נשתנה מצות הבאת בכורים לאמירה זו יותר מכולם. גם אמרו 'וענית ואמרת' בלתי מובן, הלא אין לשון 'עניה' נופלת רק על תשובת מי ששואל ממנו דבר⁶. גם לשון 'ועתה הנה הבאתי' צריך ביאור, שלשון 'ועתה' מורה שמפני כל הכתוב למעלה נכיר ונדע שגם עלינו חובה מעתה להביא בכורים, ועדיין אין בידינו מכל מה שבפרשה טעם מספיק להבאת הבכורים. גם ראוי להתבונן סמיכת המקראות, שסמך לפרשה זו פרשת וידוי מעשר⁷, ואחר כך אמר 'היום הזה ה' אלהיך מצוץ', לשון 'היום הזה' צריך ביאור; ורשי"י ז"ל פירש על פי מאמר חז"ל (ספרי דברים פסקא לג) שבכל יום יהיו בעיניך כחדשים⁸, ועדיין יש להתבונן על סמיכות מקרא זה למה שלפנינו, ובספר משנה תורה לכולי עלמא דרשין סמוכין (יבמות ד א)¹⁰. גם למעלה פירש רש"י¹¹: אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה כורך עליה גמי ואומר 'הרי זו בכורים', יש להבין למה בחר בלשונו בתאנה יותר מכל שבעת המינים שחייבות בבכורים. גם למה יכרך עליה גמי ועשב, הלא טוב היה לכרך עליה משיחה¹² שהוא חזק יותר ולא פמוט, מה שאין כן גמי שבקל ינתק ואיננו. גם נשים לב לעיטור בכורים¹³ על מה היו באים

¹ דברים פרק כו: (א) והיה כי-תבוא אל-הארץ אשר יקנה אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה: (ב) ולקחת מראשיתו כל-פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר יקנה אלהיך נתן לך ושמת בטנא והלכת אל-המקום אשר יבחר יקנה אלהיך לשכן שמו שם: (ג) ובאת אל-הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלהיך כי-באתי אל-הארץ אשר נשבע יקנה לאבותינו לתת לנו: (ד) ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלהיך: (ה) וענית ואמרת לפני יקנה אלהיך ארמי אבד אבי וירד מצרימה ונגר שם במתי מעט ויהי-שם לגוי גדול עצום ורב: (ו) וירעו אתנו המצרים ויענונו עלינו עבדה קשה: (ז) ונצעק וגו' אלהי אבותינו וישמע יקנה את-קלנו וירא את-ענינו ואת-עמלנו ואת-לחצנו: (ח) ויראנו יקנה ממצרים ביד חזקה ובזרע נטילה ובמאד גדל ובאתות ובמפתים: (ט) ויבאו אל-המקום הזה ויתן-לנו את-הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש: (י) ועתה הנה הבאתי את-ראשית פרי האדמה אשר-נתת לי יקנה והנחתו לפני יקנה אלהיך והשתחית לפני יקנה אלהיך: (יא) ושמת בכל-הטוב אשר נתן לך יקנה אלהיך וליביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך: ס (יב) כי תכלה לעשר את-כל-מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו: (יג) ואמרת לפני יקנה אלהיך בערתי הקדש מן-הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל-מצותך אשר צויתני לא-עברתי ממצותיך ולא שחקתי: (יד) לא-אכלתי באי ממנו ולא-בערתי ממנו בטמא ולא-נתתי ממנו למת שמעתי בקול יקנה אלהי עשיתי ככל אשר צויתני: (טו) השקיפה מעלון קדשך מן-השמים ובך את-עמך את-ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש: ס (טז) היום הזה יקנה אלהיך מצוץ לעשות את-החקים האלה ואת-המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך: (יז) את יקנה האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרךיו ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטי וישמע בקול: (יח) ויקנה האמיר היום להיות לו לעם סגלה כאשר דבר-לך ולשמר כל-מצותיו: (יט) וליתתך עליו על כל-הגוים אשר עשה להתהלל ולשם ולתפארת עם-הקדש ליקנה אלהיך כאשר דבר: פ

² אור החיים במדבר פרק ט: (חוקת): (ב) ... אשר צוה ה' לאמר. צריך לדעת למה הוצרך לומר מאמר זה והלא רואני כי ה' הוא המצוה לאמר שכן אמר וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל, עוד אומרו לשון נסתר אשר צוה ופי ה' הוא המדבר והיה לו לומר אשר אנכי מצוץ לאמר, עוד למה לא הספיק במה שאמר לאמר בפסוק ראשון וחזר לומר פעם ב' לאמר, עוד צריך לדעת למה לא הקדים מאמר דבר אל בני ישראל קודם מאמר זאת חקת התורה על זה הדרך דבר וגו' זאת חקת התורה. אכן לצד שכל מצות התורה הם שכליות ושמעיות, שכליות שהשכל מחייבם כגון כבוד אב ואם גניבה גזילה אונאה רציחה וכדומה, שמעיות שבת כי בו שבת הבורא, יום טוב על הנס שנעשה לנו בהם, עבודה זרה שלא לעבוד זולת אלהינו כי הוא המוציא אותנו וגו' וכדומה לזה, וזה הוא טעם הנגלה, ואין לך מצוה ומצוה שאין בה עוד סודות נעלמים הנגלים למשה ולאדם ראוי המשיג לקנות קנין התורה במ"ח דברים השנויים במשנת חסידים (אבות פ"ו) שאז מגלין לו רזי התורה שגילה ה' למשה בסיני, ומשה גם כן גילה לישראל בני דורו סודות הנסתרים וטעמי המצות ויסוד כל דבר:

³ בני יששכר מאמרי חודש ניסן מאמר ד - טיול בפרדס דרוש ז: הגם שאי אפשר להשיג תכלית טעמי המצות כי הם שכל אלקי ואין סוף לטעמיהן, עכ"ז מצוה עלינו למצוא חפש מחופש טעמים בדרך פרד"ס התורה כפי קט שכלנו ורחמנא ליבא בעי

⁴ אבן עזרא דברים פרק כו פסוק ה: ועוד, מה טעם לאמר 'לבן בקש להאביד אבי', וירד מצרימה? ולבן לא סבב לרדת אל מצרים.

⁵ שגגה להשליכם ליאור

⁶ ספרי דברים פרשת כי תבוא: (ה) וענית ואמרת, נאמר כאן עניה ונאמר להלן עניה מה עניה האמורה להלן בלשון הקדש אף עניה האמורה כאן בלשון הקדש מיכן אמרו בראשונה כל מי שהוא יודע לקרות קורא ושאינו יודע לקרות מקרים אותו נמנעו מלהביא התקינו שיהיו מקרים את היודע ואת מי שאינו יודע סמכו על המקרא וענית אין עניה אלא מפי אחרים.

⁷ מה השייכות ביניהם?

⁸ רש"י: (טז) היום הזה ה' אלהיך מצוץ - בכל יום יהיו בעיניך חדשים, כאלו בו ביום נצטוית עליהם:

⁹ אף שנתיישב לשון היום הזה, עדיין קשה להבין הסמיכות

¹⁰ **יבמות?**

¹¹ רש"י: (ב) מראשית - אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה כורך עליה גמי לסימן ואומר הרי זו בכורים:

¹² חוט רגיל

¹³ משנה מסכת ביכורים פרק ג משנה ג: הקרובים מביאים התאנים והענבים והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים והשור הולך לפנייהם וקרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו החליל מכה לפנייהם עד שמגיעים קרוב לירושלם הגיעו קרוב לירושלם שלחו לפנייהם ועטרו את בכוריהם הפחות הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים וכל בעלי אומניות שבירושלם עומדים לפנייהם ושואלין בשלומם אחינו אנשי המקום פלוני באתם לשלום:

ר' עובדיה מברטנורא: ועטרו את בכוריהם. וכיצד מעטרים, מי שהיו בכוריו גרוגרות מעטין בתאנים לחים מי שהיו בכוריו צמוקים מעטין בענבים לחים ואם מביאים ענבים היה מראה הטובים והיפים שבכולם מלמעלה:

ולבאר כל זה נאמר, כי הנה השם יתברך ברא עולמו לכבודו¹⁴ שיתפרסם אלהותו יתברך שמו לכל באי עולם, וצוה לעם קרובו תורה ומצוות אשר יעשה אותם האדם וחי בקהם¹⁵, ועל ידם יתקרב האדם להבורא ברוך הוא ולדבקה בו. אמנם, לא תכון התורה והעבודה האמיתית רק כשיזדכך האדם תחילה נפשו הבהמית המתאווה, כי כל עוד שלא טיהר גופו וזיכך אותו מן החומריות - עודנו הוא שקול בפלס מאזנים, פעם יגבר שכלו על החומר ויעשה מצוה, ופעם הוא להיפוך ח"ו; לכן כל האדם הבא לכנוס בפתח עבודת ה' צריך תחילה להדית מקרבו גיעול זוהמת הנחש הקדמוני, אשר מצדו האדם חומד ומתאווה להבלי העולם ומאוויו הגשמיות, וזוהמת הנחש בא לאדם על ידי חטא אדם הראשון.¹⁶

והנה בחטא אדם הראשון נחלקו חז"ל בפרט מה היה¹⁷, ומהם אמרו שעיקר החטא היה על ידי שמייהר להזדווג קודם שבת, שבאם היה ממתין ליום השבת - לא היה מקום לסטרא דמסאבא להתאחו בו¹⁸. אמנם הכל הולך אל מקום אחד והיוצא מדבריהם שהחטא היה על ידי שמייהר למלאות תאוותו מצד הסתות הנחש קודם זמנו.¹⁹ ולזה אמרו חז"ל (ב"ר יט ה) על חוה שסחטה ענבים²⁰, רמזו בזה שאכלה פגה קודם זמנו²¹ מצד התאוה²², כמאמר הכתוב (בראשית ג ו) ²³ כי טוב העץ למאכל וכי תאונה הוא לעינינו וגו', ועל ידי זה גרמו מיתה לדורות²⁴, ונאמר לאדם (שם פסוק יט) כי עפר אתה ואל עפר תשוב, כי על ידי זוהמת הנחש שהוטל באדם - אי אפשר להזדכך מהחומריות לגמרי, רק על ידי קבורה שעל ידה יתעכל הבשר הבהמיות, ויהיו נקיים מכל סיג לתחיית המתים. וזהו ענין 'חיבוט הקבר' - להפריד זוהמת הנחש מהאדם. וחטא אדם הראשון גרם לאבותינו שירדו למצרים ללקט ניצוצות הקדושות שנפלו בק"ל שנה שפירש אדם הראשון מחוה²⁵.

וזהו ענין הגלות ושיעבוד מלכיות²⁶, כמאמר חז"ל (ברכות לב א) במשל בן המלך שתלה לו כיס של דינרין על צוארו וכו' מה יעשה הבן שלא יחטא²⁷. אמנם כשהמלך רוצה להטות בנו לדרך הטובה לבל יתהלך אחרי שרירות לבו - הוא מדיחו בין אנשים המונים גסי הטבע, שעל ידי עול השיעבוד והעבודה ישבר תאוותו ותערב לנפשו אחר כך. וכן הוא באמת שיצאו אבותינו אחר כך ברכוש גדול מניצוצות הקדושות שהוציאו משם כידוע, והלכו אחר כך למדבר ארבעים שנה, ואכלו את המן כל הארבעים שנה²⁸ - למען יזדככו יותר²⁹. וזאת היא העבדות העיקרי בכל האדם - להגביר שכלו על נפשו המתאווה, ולקדש עצמו גם במותר לו³⁰, לבל יהיה להוט אחר התאוה. וכל דבר אשר התאוה נפשו אפילו דבר המותר - ראוי ונכון שירחיקנו כדי לשבר תאוותו, ולא יאכלנו בעת תאוותו³¹, ועל ידי זה הוא מפריד מעצמו חלאת זוהמת הנחש, ומתקן חטא אדם הראשון³².

וזהו טעם מצות הבאת בכורים, כי מטבע האדם מצד חומריותו ונפשו הבהמית בעת יראה בפניה בְּטָרִם קִץ, בְּאֵת נפשו וחמדתו וגודל תאוותו פְּעוּדוֹ בְּכָפוֹ יִבְלַעְנָה, וחשש השם יתברך פן בבואם אל ארץ חמדה וגפן ותאנה ורמון - דברים שנפשו של האדם מחמדתו, יתמשכו ח"ו אחרי תאוותם ויחזרו הדבר לקלוקלו³³. על כן גזר אומר שיחסמו תאוותם, ותאנה ורמון המתבכרים תחילה - ימשוך ידיו מהם. ובעת תגבורת יקוד תבערת התאוה, אשר מטבע האדם שבדבר המתבכר זה ימים אשר לא נמצא הפרי ההיא - הוא חומד לה מאד, אז מצווה מפי הגבורה שימשול ברוחו ועל פְּבִיר תאוותו, ויכניע יצרו לשמור הפרי ההוא לשם השם יתברך, ולהעלותה למקום אשר בחר אל הכהן מִשְׁרַת דָּר מְעוֹן היודע להעלות הניצוצות הקדושים³⁴.

¹⁴ משנה מסכת אבות פרק ו משנה יא: כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא ברא אלא לכבודו שנאמר +ישעיה מ"ג+ כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו

¹⁵ ויקרא פרק יח (אחרי מות): (ה) וְשִׁמְרֶתֶם אֶת-הַקֵּלָי וְאֶת-מִשְׁפַּטֵּי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתְּם הָאֵלֹהִים וְחֵי בְהֶם אֲנִי יְקֻלָּק: ס

¹⁶ הקב"ה נתן לאדם תורה ומצוות כדי להתקרב אליו ולדבוק בו, אך עבודת ה' בשלמות דורשת תחילה לזכך את הנפש הבהמית ולהתגבר על התאוות הגשמיות שמקורן בחטא אדם הראשון.

¹⁷ תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף לח עמוד ב: רב יהודה אמר רב: אדם הראשון מין היה, שנאמר ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה - אן נטה לך. רבי יצחק אמר: מושך בערלתו היה, כתיב הכא והמה כאדם עברו ברית וכתוב התם את בריתי הפר. רב נחמן אמר: כופר בעיקר היה, כתיב הכא עברו ברית וכתוב התם (את בריתי הפר) ואמרו על אשר עזבו (את) ברית ה' (אלהי אבותם) +מסורת הש"ס: אלהיהם. +

¹⁸ שער הכוונות - דרושי ראש השנה דרוש א: אם אדה"ר היה נמנע מן הזווג ביום ההוא וגם מן החטא והיה ממתין עד ליל שבת היו כל העולמות כתקנם

¹⁹ בראשית רבה (וילנא) פרשה כא סימן ז (בראשית): דרש רבי יהודה בן פדייא מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שלא יכולת לעמוד בצווי אפי' שעה אחת והרי בניך ממתנין לערלה ג' שנים, שנאמר (ויקרא יט) שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל

²⁰ בראשית רבה (וילנא) פרשה יט סימן ה (בראשית): ותקח מפריו ותאכל, א"ר איבי סחטה ענבים ונתנה לו

²¹ תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קז עמוד א: תנא דבי רבי ישמעאל: ראוייה היתה לדוד בת שבע בת אליעם, אלא שאכלה פגה רש"י: שאכלה פגה - שקפץ את השעה לזקק על ידי עבירה.

²² שסחיטת הענבים מורה על המהירות לשנות מיד בטרם נעשה יין

²³ בראשית פרק ג פסוק ו (בראשית): וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲלָל וְכִי תֹאנֶה-הִיא לְעֵינָיו וְנִחְמַד הָעֵץ לְהִשְׁלִיל וְתִקַּח מִפְּרִיָּו וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכַל:

²⁴ בראשית רבה (וילנא) פרשה טז סימן ו (בראשית): מות תמות, מיתה לאדם מיתה לחוה, מיתה לו מיתה לתולדותיו.

²⁵ חז"ל נחלקו במה היה חטא אדם הראשון. אף שאנו רגילים לזהות את החטא עם האכילה מעץ הדעת, המאור ושמש מביא דעה שעיקר החטא היה דווקא שמייהר אדם להזדווג עם חוה קודם שבת. המכנה המשותף הוא שמילא את תאוותו קודם זמנה; מכאן נמשכה זוהמת הנחש, שתיקונה נמשך גם בירידת ישראל למצרים.

²⁶ לזכך החומריות ולהתגבר על התאוות שזה היפוך חטא אדם הראשון ובא מפרידים מזהמת הנחש

²⁷ העולה ממשל זה שהשפע וההריוחה הביאו את ישראל לחטוא

²⁸ שהמן היה מאכל גופני קיים תולדת הואר העליון וניתן למקבלי התורה לשכך שכלם ולעלות השגתם בידיעת ה' יתברך

²⁹ על ידי עינוי המדבר ואכילת המן שהיה לחם רוחני מן השמים

³⁰ כדאיאת ברמב"ן ביאור קדושים תהיו

³¹ מגן אברהם סימן תקעא ס"ק א: וכתבו ספרי המוסר דבאמצע אכילתו בעוד שהוא מתאווה לאכול ימשוך ידו ממנה וזה נחשב לו לסיגוף גדול:

³² שעיקרו היה מה שמייהר למלאות תאוותו קודם זמנו

³³ כמו בחטא אדם הראשון

³⁴ הגלות, השעבוד והמן במדבר נועדו לזכך את האדם וללמדו לשלוט בתאוותיו גם בדברים המותרים. זהו גם טעם הביקורים: דווקא כשהפרי הראשון מופיע והתאוה אליו חזקה ביותר, האדם מצווה לעצור, לא לאכול, ולהקדישו לה'.

וזהו רמזו חז"ל באמרם אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה כורך עליה גמי ביאורו, כמדומה לי ששמענוהו מאדמו"ר הרב הקדוש רבן של כל בני הגולה מו"ה אלימלך זצוק"ל שהאדם היורד לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה, ונפשו מחמדת לאוכלה ותבערת תאוותו תוקד בקרבו - אז יכרך עליה גמי, ביאורו שיחסום בעד תאוותו ויסגור בעדה, על ידי שיזכור כי בשר הוא, ומחר יעלו עשבים ודשאים על לחיו³⁵, ועל מה זה נגזר על הגוף שיתבלה בעפר - אם לא מחמת חטא אדם הראשון, שהיתה על ידי שנטה אחרי התאוה, וגרם על ידי זה שנתדבק בו ובזרעו אחריו חלאת זוהמת נחש הקדמוני, שאי אפשר להפרידו אם לא על ידי מיתה וקבורה. ועל ידי זה ישליך תאוותו מנגד בכדי לזכך חומריותו בעודנו בחיים חיותו, ולבל יוסיף להתנאל בחמדת תבל ומטעמים העריבים לחץ. ומחמת זה נקט תאנה - שעץ שאכל אדם הראשון קא סבר שתאנה היתה (ברכות מ א)³⁶, וכמו שפירש רש"י על פסוק וַיִּתְּפְרוּ עָלָהּ תְּאֵנָה (בראשית ג ז)³⁷ - בדבר שקלקלו בו נתקנו.

וזה הוא גם כן טעם עיטור בכורים בפירות מאותו המין היותר יפים³⁸, שיהיה מלחמתו וכבישת יצרו יותר גדול בערך; שהגם שהם נאים ביותר - עם כל זה הוא כובש תאוותו ומושל ברוחו מתחילת לקיטתו עד שיביאם לבית הבחירה. ולכן היו לנים ברחוב, כמו ששנינו במסכת בכורים (פ"ג מ"ב)³⁹, בכדי שלא יפרוץ אחד מהם הדבר להתאוות אליהם ולאכלם בהיותו לבדו בבית מלון בדרך⁴⁰. ולכן אחר שטרחו כל אותו הדרך וימְשְׁלוּ בְּרִיחָם וסבלו תאוותם עד שבאו אל בית המקדש, אז בבואם לירושלים כל בעלי האומניות היו עומדים מפניהם (שם מ"ג)⁴¹, מחמת שקידשו את עצמם בכל אותו הטורח לזכך חומריותם⁴².

ולכן אמר הכתוב **וענית ואמרת לפני ה' אלהיך גוי' ביאורו, אחר שתענה את עצמך ותחסום תאוותך**⁴³ - אז תבין גודל מעלת הזדככות החומר, ותתן שבח והודיה למקום ב"ה שזיכה אותך למעלה זו. ותאמר לפני ה' **ארמי אובד אבי רומז לנחש רמאה - נחש הקדמוני שביקש לאבד את אבי הראשון - הוא אדם הראשון - אבי כל באי עולם**⁴⁴ במה שֶׁהָשִׂיא את חוה לאכול מעץ הדעת, ומפני זה הוכרחו אבותינו לירד מצרימה לתקן חטא אדם הראשון - לזכך חומריותם ולהוציא משם ניצוצות הקדושות שנפלו לשם וכו', **ויהי שם לגוי גדול עצום ורב וגו'** שכן עלתה בידם שהוציאו ניצוצות הרבה מאד, ולכן **וירעו אותנו המצרים ויענונו וגו'** הכל היה כדי לזכך אותם ולצרפם כְּכֶסֶף בְּכֹר - עני, שעל ידי זה נשבר כח תאוותם. ומטעם זה מזכירין כאן מה שנעשה להם במצרים בפרישות דרך ארץ והשכלת הבנים ליאור וגודל הדחק - יען כי כל זה היה לשבר כח תאוותם לבל יתאוו לדבר ערוה, ויהיו פְּחוּנִים פְּזָהָב מִכָּל סִיג וחלאת זוהמת הנחש. ולכן נצטוונו מצות בכורים בכדי שלא נמשך עוד אחר תאוות לבנו ולא יתערבו בתוכנו סיגי תאוות החומריות⁴⁵.

ומזה נבין מאמר הכתוב **ועתה הנה הבאתי**⁴⁶ ביאורו, **ועתה** אחר אשר כל זה עבר על נפשינו עבור חטא אדם הראשון שנמשך אחר התאוה, על כן **הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה** ולא אתמשך עוד אחר תאוות הגשמיות, שמטבעו להתאוות לפרי המתחדש משנה לשנה בעת שנתבכרה.

ומטעם זה סמך למצות הבאת בכורים וידוי מעשר - שגם מצות מעשר שני טעם העלאתו לירושלים הוא בכדי להזמין על שולחנו כְּהֵנִי ה' והלויים, בכדי שילמוד מאתם סדרי עבודת ה', ואכילתם בקדושה והזדככות החומריית. וכמו שאמר הרב בוצינא קדישא רבינו מנחם מענדל מרימאנוב זצוק"ל על פסוק (דברים יד כב - כג) עֲשֵׂר תַעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה לַמֶּעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת ה' וגו' שעל ידי שהיה מעלה מעשר שני לירושלים, וקורא לעובדי ה' העומדים שם לשרת לפני ה' לאכול אתו - על ידי זה הוא לומד מהם יראת ה'⁴⁷.

³⁵ שמזכיר לו הגמי שהוא מין עשב

³⁶ תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מ עמוד א: דתניא אילן שאכל ממנו אדם הראשון, רבי מאיר אומר: גפן היה, שאין לך דבר שמביא לילה על האדם אלא יין, שנאמר: וישת מן היין וישכר; רבי נחמיה אומר: תאנה היתה, שבדבר שנתקלקלו בו נתקנו, שנאמר ויתפרו עלה תאנה; רבי יהודה אומר: חטה היתה, שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן.

³⁷ בראשית פרק ג פסוק ז (בראשית): וַתִּפְקְחָהּ עֵינֶי וַיִּבֶּן עֵינֶיהָ לְנִדְעוּ כִּי עֵרְמָם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עָלָהּ תְּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָלֹת: **רש"י**: עלה תאנה - הוא העץ שאכלו ממנו, בדבר שנתקלקלו בו נתקנו, אבל שאר העצים מנעום מליטול עליהם.

³⁸ משנה מסכת ביכורים פרק ג משנה י: רבי שמעון אומר שלש מדות בבכורים הבכורים ותוספת הבכורים ועיטור הבכורים תוספת הבכורים מין במינו ועיטור הבכורים מין בשאינו מינו תוספת הבכורים נאכלת בטהרה ופטורה מן הדמאי ועטור הבכורים חייב בדמאי:

³⁹ משנה מסכת ביכורים פרק ג משנה ב: כיצד מעלין את הבכורים כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעיר של מעמד ולבין ברחובה של עיר ולא היו נכנסין לבתים ולמשכים היה הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלהינו:

⁴⁰ אבל ברחוב יתבייש מן הרואים וימנע מכך

⁴¹ משנה מסכת ביכורים פרק ג משנה ג: הקרובים מביאים התאנים והענבים והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים והשור הולך לפנייהם וקרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו החליל מכה לפנייהם עד שמגיעים קרוב לירושלם הגיעו קרוב לירושלם שלחו לפנייהם ועטרו את בכוריהם הפחות הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים וכל בעלי אומניות שבירושלם עומדים לפנייהם ושואלין בשלומם אחינו אנשי המקום פלוני באתם לשלום:

⁴² רש"י מדגיש דווקא **תאנה וגמי**: התאנה מזכירה את חטא אדם הראשון, והגמי מזכיר לאדם את סופו בעפר וכך מסייע לו לעצור את תאוותו. גם עיטור הביכורים בפירות היפים ביותר והמסע לירושלים נועדו **להגדיל את הניסיון ולהפוך את הביכורים לתהליך מתמשך של כבישת היצר וזיכור האדם**.

⁴³ ומתיישב בזה שהקשה לשון עניה שאינו מלשון תשובת שאילה אלא מלשון עינוי

⁴⁴ של"ה מסכת פסחים מצה עשירה - דרוש ראשון: אדם הראשון תם היה, קודם אכלו מעץ הדעת טוב ורע, הוא אינו יודע לרמות, אדרבה רימו אותו, בסוד 'ארמי אבד אבי' (דברים כו, ה), הוא הנחש הערום, עד אשר גרם להפוך 'תם' - ל'מת', ולולי זה חי עולמית

⁴⁵ המאור ושמש מפרש **"וענית"** מלשון עינוי וכבישת התאוה, ו"ארמי אובד אבי" כרמז לנחש הקדמוני שפיתה את אדם הראשון. ירידת מצרים והשעבוד היו המשך תיקון חטא זה וזיכור התאוה, ולכן הם מוזכרים דווקא בביכורים, שמטרתם להמשיך את אותו תיקון.

⁴⁶ ונתיישב מה שהקשה שלשון ועתה מורה שנכיר ונדע שגם עלינו חובה מעתה להביא ביכורים, ועדיין אין לו טעם מספיק להבאתם

⁴⁷ תוספות מסכת בבא בתרא דף כא עמוד א: כי מציון תצא תורה - לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה היה מכון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה כדדריש' בספרי למען תלמד ליראה וגו' גדול מעשר שני שמביא ליד תלמוד לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכון ליראת שמים ועוסק בתורה.

ואחר כך אמר **היום הזה** ה' אלהיך מצוד לעשות את החוקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך וגו' ביאור הכתוב, **שהיום הזה** דייקא, דהיינו אחר שעשית כל הנ"ל שהגברת השכל על החומר ומשלת ברוחך לכבוש תאוותך ונטהרת מזהמת הנחש, אז ה' אלהיך מצוד לעשות וגו' שאז תזכה לעשות המצוות בשלימותן בכל לבבך ובכל נפשך אחר שכבר יצרך מסור בידך, ובידך להטותו לאשר תחפוץ⁴⁸, אבל קודם ששובר האדם תאוות - עדיין אין עשייתו המצוות בשלימות והבן⁴⁹.

או יאמר על פי פשוט, על דרך הנ"ל, וענינת ואמרת לפני ה' אלהיך ארמי אבד אבי ויגד מצרמה. הנה דקדקתי לעיל, מה נשתנה מצות בכורים מכל שארי מצוות התורה, שיהיה צריך להזכיר מה שביקש לבן לעשות ליעקב אבינו. ומה גם שאין זה שום נתינת טעם, שמפני כך אנו מביאין ביכורים - מפני שניצל יעקב אבינו מלבן, דמה ענין זה לזה. וגם הסיפור של יציאת מצרים צריך הבנה, מאי שייכות יש על הבאת בכורים יותר ממצוות אחרות⁵⁰. גם טעם של מצוה זו מה היא; הגם שכל המצוות הם גזירת המלך על עבדיו - מכל מקום כל מצוה יש לה טעם⁵¹.

והנראה בזה, שהתורה הקדושה באה לפקוח עינים לפני האדם, לאשר האדם כל ימי חלדו יסובבוהו תלאות שונות שאינן דומות זו לזו, ואין לך אדם שאין לו שעה דחוקה ושעה מרווחת. אמנם האיש הנבון, אם יביט בעיניו פקחא על כל מאורעי ומקרי הזמן המתהפכים עליו, יראה בעיניו ולבבו יבין כי הכל הוא לטובה מפני השם יתברך - להיטיב באחריתו⁵², על כן ראוי שיקבלם בסבר פנים יפות ואל יקנץ בהם, אמנם ירדוף לדעת ולבוא על אמינות טובתו במקרים האלו, והשם יבינהו ויראהו הטובה ההיא. וגם שכרו הרבה על שיקאמין בה' וישקבה לו לצדקה, ומי שאין עושה כן - לא טוב עושה.

והנה יעקב אבינו ע"ה, עברו עליו עקין סגיאין⁵³, שהוכרח לברוח שדה ארם מפני עשו, וגם שם היצר לו לבן בכמה ענינים, ומרוב צערו דבר יצא מפיו ואמר נסתרה דרפי מה', כמו שדרשו חז"ל במדרש קהלת (קהלת רבה ד א) על פסוק (ישעיהו מ כז)⁵⁴ למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרפי מה' וגו' - דקאי על יעקב אבינו ע"ה, ונענש על ידי זה במכירת יוסף, כמובא בפייט של ראש השנה, אשר על ידי זה נתגלגל הדבר וירד יעקב אבינו למצרים.

והנה באמת, כל מקראות יעקב אבינו ע"ה - היה כוונת השם יתברך לטובה, והיה אחריתם לטובה⁵⁵. וכמו כן כל מאורעות אשר יסבב השם לכל אדם - לטובה הם מאתו יתברך⁵⁶, כי כל מגמתו להיטיב לברואיו. אכן, לפעמים ינסה ה' את האדם העובד ה' בטובות אשר ישפיע עליו, והאיש ההוא מפני שרצונו בעבודת השם והטובה ההיא - לפי דעתו ידמה שמטרת אותו מעבודת השם, לא יישר בעיניו לקבלה. וגם בזה צריך שלא יהיה כפוי טובה, ואל יבעט חלילה בטובת המקום עליו. אמנם, נכון הוא שידע כי הכל הוא לטובתו ניתן לו, אף שלפי דעתו הוא מוטל על ידי זה מעבודת השם, ובאם יבקש להוודע טובות המקום וישתדל על זה - יפקח ה' את עיניו ויבין טובתו האמיתית⁵⁷.

והנה גם לבן הרשע זאת היתה כל מגמתו בכל עניניו עם יעקב אבינו להמרות את רוחו ולהטרידו בעסקיו כדי שיבטא בשפתיו ח"ו נגד פני עליו, לבעט טובתו של מקום ולחשוב שנתן לו דבר המטריד אותו מעבודתו, ויעקב אבינו נתפס קצת בכוונת לבן הרשע באמרו לבסוף נסתרה דרכי וגו', וחשש השם יתברך פן בעת שיביא את עמו לארץ שדות וכרמים שהם דברים שבהתעסקם מטרידין האדם מעבודת בוראו - יבעטו בטובתו, מחמת שלפי דמיונם הוא דבר בלתי נאות להם לעבודתו יתברך שמו; ועל כן צוה השם יתברך להביא בכורים ולספר עליהם מה שאירע ליעקב אבינו ע"ה.

וזוהו **ארמי אובד אבי** - שביקש להטרידו שיבעט ח"ו בטובת הבורא ברוך הוא, ועל ידי זה נענש ונתגלגל הדבר שירד למצרים וזוהו **וירד מצרימה**, למען נזהר לבל נבעט בטובה שהשפיע עליו, ולהכיר שהם לטובה האמיתית לא לבלבל מעבודתו, ולהודות לו ולהללו על כל הטוב ההוא. וזה שכתב רש"י ז"ל: **ואמרת אליו** - שאינך כפוי טובה, ויבדל דרךך דעהו - הגם שאתה מושפע מכל טוב כנ"ל⁵⁸.

⁴⁸ תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ה עמוד ב: אשריהם ישראל, בזמן שעוסקין בתורה ובגמילות חסדים - יצדם מסור בידם ואין הם מסורים ביד יצרים,

⁴⁹ "ועתה הנה הבאתי" מבטא את תיקון חטא אדם הראשון: לאחר ההיסטוריה הארוכה של זיכור התאוה, האדם מביא את הפרי הראשון במקום להימשך אחר תאוותיו. גם מעשר שני ממשיך תהליך זה, עד שהאדם שולט ביצרו ויכול לקיים את המצוות בכל לבבו ובכל נפשו.

⁵⁰ רובם הם על יציאת מצרים ולא נצטוונו לספר בהם מה שעשו לנו המצרים

⁵¹ המאור ושמש חוזר לשאלתו המרכזית: מדוע דווקא במצוות ביכורים את לבן ואת יציאת מצרים, ומה הקשר ביניהם לבין טעם המצוה?

⁵² אף שעתה היא רעה

⁵³ צרות רבות

⁵⁴ ישעיהו פרק מ פסוק כז: למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרפי מ'קל' ומ'אלי' משפטי יעבור:

⁵⁵ לכן היה טענה עליו על אומרו נסתרה דרכי ה'

⁵⁶ איכה רבה (וילנא) פרשה ג: אף יעקב כן אני עוסק להמליך את בנו במצרים והוא מתרעם ואומר (ישעיה מ') נסתרה דרכי מה', תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ס עמוד ב: תנא משמיה דרבי עקיבא: לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד.

⁵⁷ על האדם להבין שגם הקשיים וגם הטובות הבאים עליו הם לטובתו מאת ה', גם כאשר אינו רואה זאת. יעקב התקשה לראות זאת בתוך צרותיו, ואף טובה יכולה להיתפס בטעות כמטרידה את האדם מעבודת ה'.

⁵⁸ לבן ניסה להטריד את יעקב בענייני העולם עד שיראה בהם הפרעה לעבודת ה'. לכן, דווקא בכניסה לארץ של שדות וכרמים, מצוות ביכורים ו***ארמי אובד אבי*** מלמדות שלא לראות בשפע הגשמי מכשול, אלא להכיר בו כטובת ה' ולהודות עליה.